

**Fakultet političkih nauka
MEDJUNARODNI EKONOMSKI ODNOSI**

**POKAZATELJI
USPJEŠNOSTI U
SPOLJNOJ TRGOVINI**

Spoljnotrgovinski pokazatelji

- **Pojam i oblici pokazatelja uspješnosti u međunarodnoj ekonomiji**
- **Uticaoj ST na privredni rast (BDP)**
- **Uticaoj ST na cijene**
- **Uticaoj ST na zaposlenost**
- **Uticaoj ST na platni bilans**
- **Spoljnotrgovinska razmjena CG**
- **Najznačajnije grupe poglavlja car.tarife**

POJAM I OBLICI POKAZATELJA

- **Značaj spoljne trgovine** na razvoj različit je u svakoj pojedinačnoj ekonomiji i zavisi od:
 - stepena razvijenosti privrede,
 - privredne strukture,
 - veličine nacionalnog tržišta,
 - privrednih kretanja na medjunarodnom tržištu, kao i od
 - ekonomske politike određene zemlje.
- **Faktori uključenosti nacionalne ekonomije u MEO** – veličina zemlje, privredna struktura, nivo i dinamika razvoja, produktivnost rada, tehnološki nivo i nivo konkurentnosti proizvodnje
- **Pokazatelji uspješnosti** u ST izražavaju uticaj ST na nacionalnu privredu i položaj određene zemlje na svjetskom tržištu
- Povoljna privredna struktura i opšta razvijenost privrede smanjuju zavisnost zemlje od uvoza, a povećavaju zavisnost zemlje od izvoza

Otvorenost privrede

- **Mjera uključenosti u međ.podjelu rada**, izražava koji dio razmjene određena zemlja vezuje sa drugim zemljama i koliko je zavisna od drugih zemalja (međusobna zavisnost u razvoju sa drugim zemljama). Mjeri stepen zavisnosti zemlje od drugih zemalja
- Najčešće se **mjeri** putem **udjela izvoza i uvoza u BDP**, kao koeficijent otvorenosti i zavisnosti zemlje od spoljne trgovine,
- Relativni značaj i stepen zavisnosti zemlje od spoljne trgovine mjeri se i preko **uvoza i izvoza per capita**

Otvorenost privrede – učešće uvoza i izvoza u BDP, koeficijent otvorenosti

x - zavisnost zemlje od izvoza

(sklonost izvozu), tj. učešće izvoza u nacionalnoj proizvodnji za određenu godinu

X – ukupan izvoz zemlje u određenoj godini (samo roba ili zajedno sa uslugama)

m – zavisnost zemlje od uvoza

(sklonost uvozu), tj. učešće uvoza u nacionalnoj proizvodnji za određenu godinu

M – ukupan uvoz određene zemlje u određenoj godini (samo roba ili zajedno sa uslugama)

x+m - ukupna zavisnost zemlje od izvoza i uvoza

Y – BDP određene zemlje u određenoj godini / BDP/

Sklonost izvozu

Pokazatelj izvozne zavisnosti

$$x = X/Y$$

Sklonost uvozu

pokazatelj uvozne zavisnosti

$$m = M/Y$$

Ukupna zavisnost zemlje od uvoza i izvoza

$$x + m = \frac{X + M}{Y}$$

CRNA GORA – indikatori spoljnoekonomske neravnoteže

CRNA GORA	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
BDP, mlrd €	2.680,0	3.085,6	2.980,9	3.125,1	3.264,8	3.181,5	3.362,5	3.457,9	3.625,0
Izvoz roba (f.o.b.), mil € - /X/	483,4	450,4	296,3	356,6	476,5	391,9	395,7	357,5	325,3
Izvoz roba u BDP-u, (sklonost izvozu)X/Y	18	15	10	11	15	12	12	10	9
Uvoz roba (f.o.b.), mil € /M/	2.027,8	2.475,7	1.617,9	1.623,8	1.782,6	1.781,1	1.724,3	1.733,9	1.788,8
Uvoz roba u BDP-u (sklonost uvozu) M/Y	76	80	54	52	55	56	51	50	49
Koeficijent otvorenosti (roba) (X+M)/Y	94	95	64	63	69	68	63	60	58
Robni deficit	- 1.544,4	- 2.025,3	-1.321,6	-1.267,2	-1.306,1	-1.389,2	-1.328,6	-1.376,4	-1.463,5
Robni deficit, % od BDP-a	58	66	44	41	40	44	40	40	40
Pokrivenost uvoza izvozom X/M, robe	24	18	18	22	27	22	23	21	18
Saldo usluga	395,02	371,17	400,56	464,28	589,26	612,25	573,1	690,3	789,2
Izvoz roba i usluga, mil €	1.156,4	1.226,4	1.027,8	1.157,7	1.382,6	1.389,4	1.391,6	1.388,1	1.539,2
Uvoz roba i usluga, mil €	2.305,7	2.880,5	1.948,8	1.960,6	2.099,6	2.166,4	2.147,1	2.074,2	2.213,6
Pokrivenost uvoza izvozom, robe i usl	50	43	53	59	66	64	75	67	70
Stepen otvorenosti, robe i usluge	1,00	1,00	1,08	1,13	1,06	1,01	1,00	1,00	
Trgovinski bilans, mil €	-1.149,3	-1.654,1	-921,0	-802,9	-717,0	-777,0	-755,5	-686,1	-684,4
Trgovinski bilans,% BDP-a	43	54	31	26	22	25	23	20	19
Bilans tekućeg računa, mil €	-1.058,7	-1.535,2	-830,3	-710,2	-573,4	-587,6	-486,6	-525,8	482,8
Bilans tekućeg računa, % BDP-a	40	50	28	23	18	18	14,5	15,2	13,3
Net FDI, mil €	567,78	581,95	1.066,50	552,11	389,10	461,59	323,9	353,9	619,3
Net FDI, % BDP-a	21,2	18,9	35,8	17,7	11,9	14,5	9,6	10,2	11,3
Državni dug, mill €	737,2	894,7	1.140,2	1.270,7	1.483,5	1.699,5	1.933,7	2.022,2	2.361,6
JAVNI DUG (od 2014), % BDP-a	27,5	29,0	38,3	40,9	45,9	54,0	58,1	59,0	65,1
Državne garancije (mil EUR)		67,20	149,60	355,60	373,10	388,20	313,49	303,6	313
Izdate državne garancije (% BDP-a)		2,2	5,0	11,5	11,5	12,3	9,4	9	9

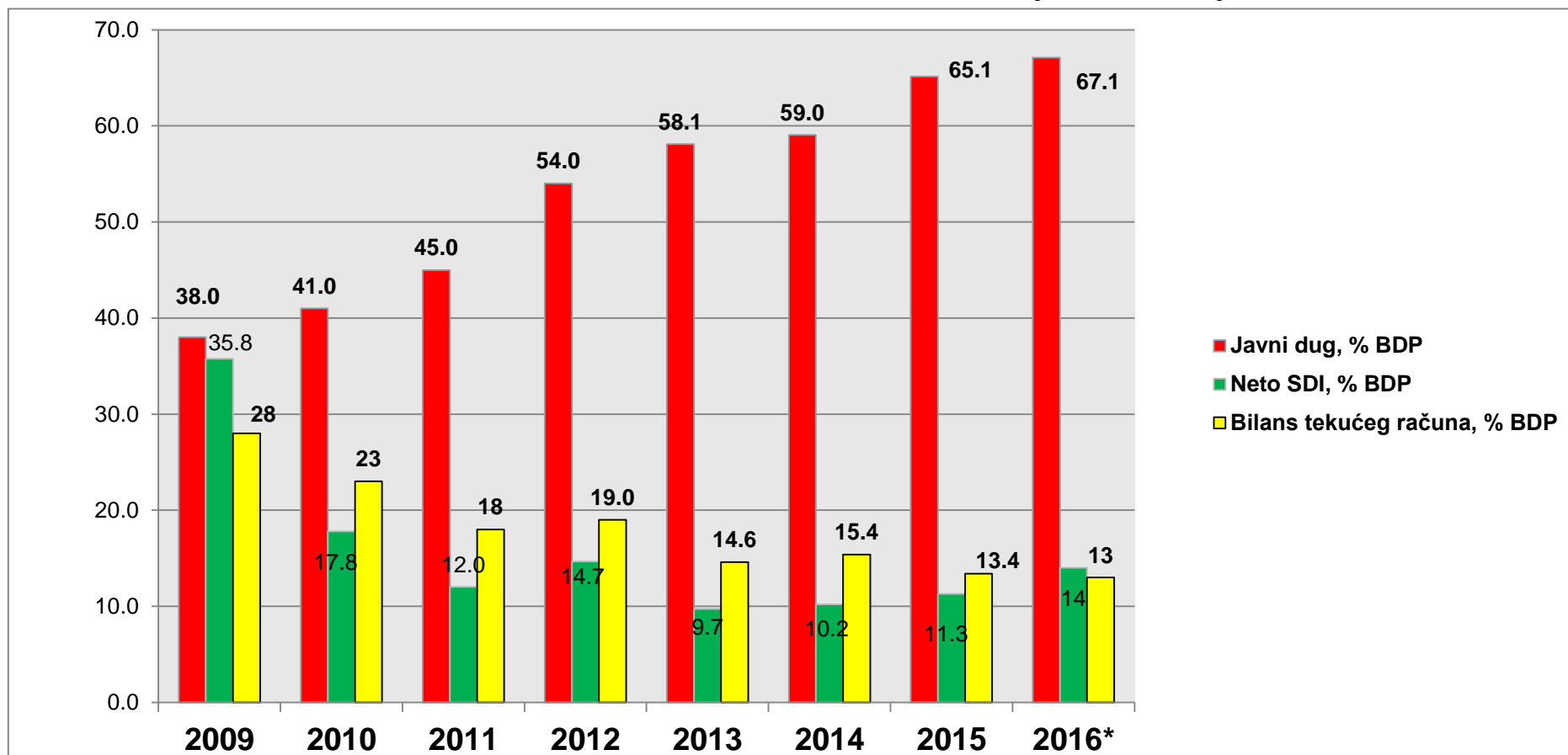
IZABRANI MAKROEKONOMSKI INDIKATORI

OPIS	2007	2008	2009.	2010.	2011	2012	2013	2014	2015
BDP, mil EUR	2.680	3.085,6	2.980,9	3.104	3.234	3.149	3.327	3.425	3.626
BDP, realni rast u %	10,7	6,9	-5,7	2,5	3,2	-2,5	3,3	1,5	4,3
BDP/pc u €	4.280	4.908	4.720	5.006	5.211	5.115	5.413	5.564	5.832
Industrijska proizvodnja	0,1	-2	-32,2	17,5	-10,3	-7,1	10	1,8	3
Ukupno zaposleni, u 000	156,410	166,220	174,15	161,74	163,40	166,53	171,474	171,158	175,899
Registr. nezaposleni, ZZZ, u 000	31,465	28,394	30,169	32,026	30,521	30,188	34,514	34,687	39,991
Registrovana stopa nezaposlenosti ZZZ	11,92	10,74	11,42	11,12	13,30	13,00	14,88	15,13	18,5
Stopa nezaposlenosti (ARS, II kvartal)	19,4	18,3	19,0	19,8	19,9	19,7	19,2	18,5	17,3
Prosječna bruto zarada u €	497	609	643	715	710	727	726	723	739
Prosječna neto zarada u €	338	416	463	479	476	487	479	477	490

Izazovi upravljanja javnim dugom

Ekonomska kriza – manje
ekonomske aktivnosti i manje
novih radnih mjesta

Redukcija javne potrošnje
Redukcija investicija
Redukcija edukacija i

Do 2013, podaci se odnose na državni dug, bez duga JLS, a za 2014-15. kalkulacija se odnosi na javni dug (državni dug+dug JLS – depoziti MF)

Bilateralni trgovinski partneri

- Ako se ukupan izvoz između dvije zemlje podjeli sa ukupnim uvozom, dobije se **koeficijent važnosti**, odnosno značajnosti jedne zemlje za drugu

$$X_{1,2} / M_{1,2}$$

Uvoz iz Hrvatske u CG u 2012	Udio uvoza iz HR u CG u ukupnom uvozu CG	Udio ove stavke u ukupnom robnom izvozu Hrvatske	Važnost
	1.820.850	9.609.216	CG
110.436	6%	1,15%	1,3
Izvoz iz CG u Hrvatsku u 2012. godini	Udio izvoza CG u HR u ukupnom izvozu CG	Udio ove stavke u ukupnom robnom uvozu Hrvatske	HR
	366.896	16.163.722	0,8
83.544	23%	0,52%	

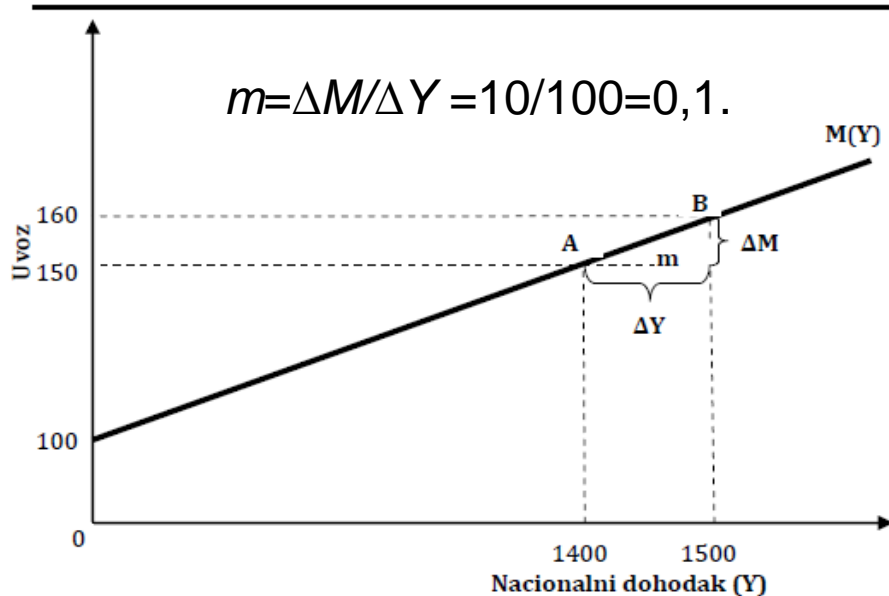
Uticaj spoljne trgovine na domaću privredu

- Uticaj spoljne trgovine na domaću privredu mjeri se sa dvije vrste pokazatelja uspješnosti: mikro i makro pokazatelji (nivo preduzeća i nivo zemlje u cjelini).
- **Mikro pokazatelji uspješnosti** - pokazatelji na nivou preduzeća /postizanje što boljih spoljnotrgovinskih rezultata p-ća uz minimalne inpute/
- Uticaj spoljne trgovine na privredni rast – **makro pokazatelji uspješnosti**, pokazatelji na nivou zemlje u cjelini /uz što manje inpute ostvareni što bolji pokazatelji spoljne trgovine ekonomije kao cjeline/
- I jedna i druga grupa pokazatelja djeluje na:
privredni rast (nivo BDP), cijene, zaposlenost i platni bilans

Uticaj spoljne trgovine na privredni rast

- Na makro nivou, uticaj spoljne trgovine na BDP mjeri se putem tzv. **multiplikatora spoljne trgovine** i **multiplikatora investicija**
- Prosječna sklonost uvozu (M/Y) i izvozu (X/Y) – analitički instrumentarij
- Granična sklonost uvozu- GSU** - onaj dio **povećanog dohotka** koji se troši na uvoz, tj. dodajni koeficijent uvoza **$m = \Delta M / \Delta Y$**
- Npr. povećanje izvoza od 10 mil €, dovelo je do povećanja primanja stanovništva za 10 mil €. Stanovništvo troši taj **povećani dohodak**. Ako ga troši pretežno na kupovinu uvozne robe, onda se povećava GSU. U srazmjeri utrošenih sredstava na uvoznu robu, dolazi do odliva dohotka u inostranstvo, što smanjuje prvobitno ostvareni pozitivan uticaj ostvarenog izvoza na dohodak.

Uvozna funkcija zemlje

Pri porastu Nac.doh. za jedan dolar ($\Delta Y=1\$$), zemlja na uvoz troši 10 centi.
Uvoz raste kad raste dohodak.

GSU pokazuje koji deo porasta dohotka u zemlji odlazi na uvoz robe i usluga, (što pogoršava trg. bilans, jer se jedan dio Dohotka ostvarenog npr. izvozom, opet odliva u inostranstvo.

Za razliku od GSU koja je konstantna u ovom slučaju, **prosječna sklonost uvozu** u tačkama A i B, opada sa rastom dohotka: u tački A, $\emptyset M = M/Y = 150/1400 = 0,107$, a u tački B, $\emptyset M = M/Y = 0,106$

Ako stavimo u odnos graničnu i prosječnu sklonost uvozu dobijamo **dohodnu**

elastičnost uvoza - procentualna promjena uvoza u odnosu na procentualnu promjenu dohotka
 $\eta_Y = (\Delta M / \Delta Y) / (M / Y) = m / \emptyset M$

- **Autonomni izvoz** - dovodi do stvaranja novog dohotka (npr. država uzme zajam u inostranstvu za uvoz opreme za izgradnju elektrane. Kada se elektrana završi, proizvodi struju. Ako se vrši izvoz struje, on omogućava otplatu zajma i kreiranje većeg BDP-a. To je tzv. iznenadni ili novi izvoz.
- **Dodajni koeficijent potrošnje /granična sklonost potrošnji/**
 $c = \Delta c / \Delta y$, onaj dio povećanog BDP koji se troši na kupovinu domaćih dobara (potrošnja u zemlji i kreiranje dodatnog dohotka), a GSU je onaj dio povećanog BDP koji se troši na **dodatni uvoz** $m = \Delta M / \Delta Y$ (isključenje iz potrošnje, odliv dohotka u inostranstvo)
- Pod pretpostavkom da se novi dohodak od izvoza troši na potrošnju u zemlji i uvoz (**C** i **M**), računamo **MULTIPLIKATOR IZVOZA**, koji će nam pokazati koji će ukupni (novi) dohodak nastati zbog nekog (prethodnog) novog (dodatog) izvoza
- Proizilazi sljedeći odnos: $K = 1/m = 1 / (1-c)$
 što predstavlja **multiplikator izvoza**, koji je jednak recipročnoj vrijednosti GSU i pokazuje koliki će ukupni novi (dodatni) dohodak **nastati** zbog nekog novog dodatnog izvoza.
- ŠTO JE MANJA GSU, A VEĆA KUPOVINA DOMAĆIH PROIZVODA, TO JE IZVOZNI MULTIPLIKATOR VEĆI
- **Multiplikator izvoza je broj koji pokazuje koliko će ukupni novi (inducirani) dohodak nastati zbog nekog autonomnog izvoza**

3. UTICAJ SPOLJNE TRGOVINE NA CIJENE

Miks mjera za savlađivanje inflacije (prekomjernog rasta cijena):

1. Pravilna monetarna politika (potrebna količina novca u opticaju)
 2. Pravilna fiskalna politika radi uravnoteženja budžeta i upravljanja agregatnom tražnjom, da ona ne bude ni prevelika ni nedovoljna
 3. Ispravna spoljnotrgovinska politika (stanje platnog bilansa, priliv i odliv kapitala i stabilan devizni kurs)
 4. Kontrola ponašana kompanija i sindikata da bi se izbjegla troškovna inflacija
 5. Investiciona politika, korišćenje kapaciteta, produktivnost i konkurentnost u proizvodnji..
- **ODNOSI RAZMJENE – TERMS OF TRADE** : Koliko će dohotka pojedina zemlja zaraditi u spoljnoj trgovini i kakav će spoljnotrgovinski multiplikator biti, zavisi i od **odnosa izvoznih i uvoznih cijena**, kao najkvalitetnijeg uticaja na dohodak
 - **Odnosi razmjene** su odnosi izmedju prodajnih i kupovnih cijena, odnosno izmedju izvoznih /Px/ i uvoznih /Pm/ cijena određene zemlje u dva različita vremenska perioda

Odnosi razmjene

- T – odnos cijena
- IP_x – indeks izvoznih cijena
- IP_m – indeks uvoznih cijena
- Q_x, Q_m – količine izvoza, tj. uvoza
- P_x, P_m – prosječne izvozne, tj. uvozne cijene
- 0, 1 – vremenski periodi

Odnos izvoznih prema uvoznim cijenama

$$T = IP_x / IP_m$$
$$= P_{x1} \times Q_{x0} / P_{x0} \times Q_{x0} / P_{m1} \times Q_{m0} / P_{m0} \times Q_{m0} \Leftrightarrow 1$$

$T > 1$ - **poboljšanje** odnosa razmjene izvoznih prema uvoznim cijenama u posmatranom uporednom periodu tj. za istu količinu izvoza dobila se veća količina uvoza, što direktno pozitivno utiče na nivo BDP i privredni rast

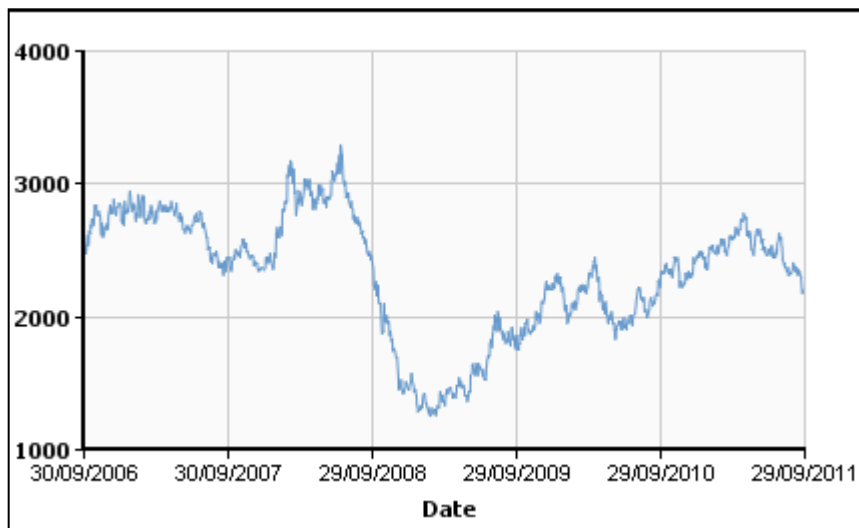
Praćenje odnosa cijena posebno važno za analizu položaja ZUR, tj. **cijena primarnih proizvoda i sirovina na svjetskom tržištu**

Na dugi rok tendencija je relativnog smanjenja cijena sirovina i primarnih proizvoda u odnosu na cijene industrijske robe iz RZ

Primjeri odnosa cijena

- Malezija je za jedan kamion davala Njemačkoj 1960. godine 4 t kaučuka, a 2004. godine čak 12 t kaučuna
- Za jedan teški kamion Francuska je dobijala 1975. godine 2000 t kalciniranih fosfata iz Jordana, a 2005. godine 3000 t
- Za jedan traktor UK je 1970. g. dobijala 20 t banana iz Perua, a 2007. g. 100 t
- ZUR – “periferija svjetske privrede”, a RZ – “centar”
- U ZUR se smanjuje dohodak, akumulacija, zaposlenost, kupovna moć, a time i životni standarda u ovim zemljama i pogoršava platni bilans

- U relativno malim zemljama, karakter privredne dinamike u značajnom stepenu zavisi od karaktera i prirode međunarodnih trgovinskih tokova
- **Zemlje izvoznice primarnih proizvoda** su sudbonosno zavisne od cijena koje se formiraju na svjetskim tržištima primarnih proizvoda
- **Primarni proizvodi (izvoz):** sirova nafta, poljoprivredni proizvodi (za ishranu, pića, sirovine – repromaterijal za dalju industrijsku preradu), metali i minerali, prirodna đubriva
- Ugalj, nafta, gas, kakao, kafa, čaj, palmino ulje, kokosovo ulje, soja, kukuruz, pirinač, pšenica, banane, meso, pomorandže, šećer, drvo (trupci, rezano drvo), pamuk, vuna, juta, prirodni kaučuk, duvan, aluminijum, bakar, zlato, ruda gvožđa, olovo, niki, srebro, kalaj, cink.

**London Metal Exchange
LME Aluminium price graph**
http://www.lme.com/aluminium_graphs.asp

Platni bilans

- **Platni bilans** (bilans transakcija) - sistemski pregled svih transakcija koje rezidenti jedne zemlje obave u jednom periodu vremena sa rezidentima drugih zemalja.
- **Tekući bilans** (bilans tekućih transakcija) i **Kapitalni bilans** (bilans kapitalno-finansijskih transakcija)
- **Tekući bilans:** uvoz i izvoz roba (trgovinski bilans), međunarodnog prometa usluga i međunarodnog kretanja faktora proizvodnje (bilans transfera).
- **Kapitalni bilans (kapitalni i finansijski račun):** dugovanja i potraživanja po osnovu otplate i prenosa kapitala u vidu kredita (zajmova), portfolio plasmana, direktnih ulaganja, te promjene u deviznim rezervama zemlje.
- **Deficit platnog bilansa** pokazuje koliko država kao cjelina (privreda, građani, budžet) **više troši nego što stvara.**
- **Zaduženje u inostranstvu** predstavlja odloženo plaćanje.

Potraživanja (+)	Obaveze (-)
A. Tekući bilans	
Izvoz robe	Uvoz robe
Izvoz usluga	Uvoz usluga
Prihodi od investicija u inostranstvu (kamata i dividende)	Rashodi od stranih investicija (kamate i dividende)
Priliv tekućih transfera (doznake, penzije, pomoć, pokloni)	Odliv tekućih transfera (doznake, penzije, pomoć, pokloni)
B. Kapitalni bilans	
Priliv stranih direktnih investicija	Odliv stranih direktnih investicija
Priliv portfolio investicija	Odliv portfolio investicija
Priliv kapitala po osnovu kredita	Odliv kapitala po osnovu kredita
Smanjenje monetarnih rezervi	Povećanje monetarnih rezervi

Tabela 4.1 - Platni bilans Crne Gore, u 000 eura *						
BDP	2.980,9	3.104	3.234	3.149	3.327	3424,9
	2009	2010	2011	2012	2013*	2014*
A. TEKUĆI RAČUN (1+2+3+4)	-830.265	-710.213	-573.381	-587.644	-486.634	-525.765
1. Robe**	-1.321.578	-1.267.165	-1.306.246	-1.389.204	-1.328.624	-1.376.404
1.1. Izvoz, f.o.b.	296.313	356.626	476.547	391.861	395.712	357.496
1.2. Uvoz, f.o.b.	1.617.891	1.623.791	1.782.793	1.781.065	1.724.335	1.733.900
2. Usluge	400.561	464.282	589.262	612.253	653.229	690.345
2.1. Prihodi	731.514	801.045	906.050	997.569	994.418	1.030.642
2.2. Rashodi	330.954	336.763	316.788	385.316	341.189	340.297
3. Primarni dohodak	5.375	-21.738	26.269	53.827	65.544	45.901
3.1. Prihodi	162.770	165.802	192.822	206.220	212.668	226.093
3.2. Rashodi	157.395	187.540	166.553	152.393	147.124	180.192
4. Sekundarni dohodak	85.377	114.408	117.334	135.480	123.217	114.393
4.1. Prihodi	117.681	146.316	155.840	179.700	187.810	184.074
4.2. Rashodi	32.304	31.908	38.506	44.220	64.593	69.681
B. KAPITALNI I FINANSIJSKI RAČUN	640.411	515.127	401.398	344.620	236.842	124.253
B1. Kapitalni račun	1.959	-495	-2.995	7.405	2.566	-6
B2. Finansijski račun	638.452	515.622	404.392	337.216	234.276	124.259
1. Direktne investicije	1.066.497	552.107	389.104	461.591	323.879	353.940
1.1. Sredstva	-32.890	-22.060	-12.334	-20.760	-13.047	-20.662
1.2. Obaveze	1.099.387	574.167	401.438	482.350	336.926	374.602
2. Portfolio investicije	-41.863	191.307	148.635	-24.697	41.992	84.386
2.1. Sredstva	-38.261	-3.087	-14.245	-20.108	-37.851	-66.573
2.2. Obaveze	-3.602	194.394	162.880	-4.589	79.842	150.959
3. Ostale investicije	-301.503	-211.208	-247.670	-55.057	-54.206	-195.676
3.1. Sredstva	-210.067	-195.662	-228.170	-236.519	-87.726	-179.106
3.2. Obaveze	-91.436	-15.547	-19.500	181.461	33.520	-16.570
B3. Promjena rezervi CBCG	-84.679	-16.585	114.323	-44.621	-77.389	-118.391
C. NETO GREŠKE I OMAŠKE	189.853	195.087	171.983	243.024	249.792	401.512

6. Robna razmjena CG sa svijetom, ključni partneri i okvir spoljnotrgovinske politike

- **Spoljnotrgovinska razmjena Crne Gore** tokom tranzicione recesije 90'ih godina XX vijeka bilježila je negativan saldo. Glavni uzroci prvenstveno su posljedica tri ključna faktora: raspada države SFRJ i njenog jedinstvenog tržišta, rata u okruženju i sankcija međunarodne zajednice, što je dovelo do smanjenja ukupne privredne aktivnosti, drastične redukcije ekonomskih veza sa inostranstvom i smanjenja izvoza, kako roba (industrija), tako i usluga (turizam, pomorska privreda). Dinamično se mijenjala ukupna privredna struktura. Zaostali smo nekoliko tehnoloških generacija. Konkuretnost naših proizvoda na međunarodnom tržištu umnogome je smanjena

- **Spoljnotrgovinsku politiku u periodu nakon 2000. godine** karakteriše postepeno (do potpunog, nakon obnove nezavisnosti) preuzimanje nadležnosti u oblasti vođenja spoljnotrgovinske i carinske politike, kao i liberalizacija trgovine u regionu. Kroz sporazume o slobodnoj trgovini i trgovinu sa EU, kroz autonomne trgovinske olakšice, dolazi do postepenog, ali još uvijek nedovoljnog povratka Crne Gore u međunarodne trgovinske tokove. U navedenom periodu postoji jasna veza između dinamičnog procesa liberalizacije spoljne trgovine, blagog oporavka BDP-a i umjerene stope rasta uvoza, dok izvoz bilježi znatno sporiji rast. Crna Gora postaje otvoren, eurizovan ekonomski sistem sa visokom uvoznom zavisnošću, skromnim, nediversifikovanim i nekonkurentnim izvozom, visokom zavisnošću od eksterne tražnje i niskim nivoom pokrivenosti uvoza izvozom. Spoljnotrgovinski deficit prelazi četvrtinu BDP-a već 2004. godine, a pokrivenost uvoza izvozom pada ispod jedne trećine.

- **Crnogorski izvoz** se bazira prvenstveno na proizvodima tri sektora: proizvodnja i obrada metala, poljoprivredni proizvodi i proizvodi drvne industrije. Crna Gora ima izuzetno nediverzifikovan izvozni proizvod, a prema podacima iz 2004. godine ubjedljivo najveće učesće u izvozu Crne Gore je ostvareno u sektoru metalne industrije (62%), od čega izvoz nelegiranog aluminijuma iznosi 41%, zatim sektoru proizvodnje pića i duvana (15%), na trećem mjestu po vrijednosti ostvarenog izvoza nalazi sektor drvne industrije (8%), a svježi i prerađeni poljoprivredni proizvodi zastupljeni su sa manje od 3% u crnogorskom robnom izvozu. U drvnoj industriji najvažnije stavke u izvozu proizvoda ove industrije predstavljaju prosto obrađeno drvo (2,89% ukupnog izvoza) ili neobrađeno drvo (0,98%).

- **Nivo koncentracije izvoza roba u Crnoj Gori** danas je i dalje visok, posebno kada se poredimo sa malim zemljama (Malta, Kipar, Irska, Singapur, Estonija). Tako je **Herfindalov indeks koncentracije izvoza** za Crnu Goru 0,37 i daleko je iznad prosjeka za navedene male zemlje (0,26), koje imaju ne samo bolju diversifikaciju po broju proizvoda, već i po njihovom tehnološkom sadržaju i nivou prerade (veći indeks, veća koncentracija izvoza, posmatrano je 90 grupa roba koje se izvoze).
- U Crnoj Gori, po istraživanjima Svjetske banke, poslednjih godina, na **6 najvećih izvoznih kategorija** otpada čak 75% robnog izvoza (**aluminijum, vino, drugi metali uključujući čelik, metalni otpaci i proizvodi od drveta**), a na narednih 84 kategorije samo 22%. Drugim riječima, Crna Gora ima **najveću koncentraciju izvoza u regionu**. Herfindalov indeks povoljnije je i u Sloveniji (0,03), BiH (0,05) i Albaniji (0,02).

- **Uvozna proizvodna struktura Crne Gore** - kao ekonomski visoko otvoren sistem CG ima i uvozno zavisnu ekonomiju. Njen uvoz ukazuje na visoku diverzifikovanost uvoznih proizvoda, što znači da, kao mali i otvoren sistem, uvozimo robe iz gotovo svih „glava“ carinske tarife), a dvije najvažnije stavke predstavljaju uvoz električne energije (6,81%) kao i gorivo (5,24%), što povećava cijenu proizvoda crnogorskih proizvoda, i nepovoljno utiče na njihovu regionalnu konkurentnost.

Liberalan trgovinski režim

- Crna Gora je, u okviru procesa pristupanja Svjetskoj trgovinskoj organizaciji, i preuzetih obaveza u tom procesu, usvojila **Zakon o spoljnoj trgovini** već 2004. godine, kao i Uredbu o sprovođenju zakona o spoljnoj trgovini iste godine, koje su, sa amandmanima iz 2007.godine, potpuno usaglašeni sa WTO sporazumima.
- Trgovinski režim je veoma **liberalan**, a primjenjuju se **samo dozvoljene mjere zaštite** (antidamping, prekomjerna zaštita, pogoršanje odnosa razmjene koje značajno remeti bilanse razmjene), kao i **subvencije domaće proizvodnje, odnosno dozvoljene subvencije u oblasti poljoprivredne i industrijske proizvodnje.**

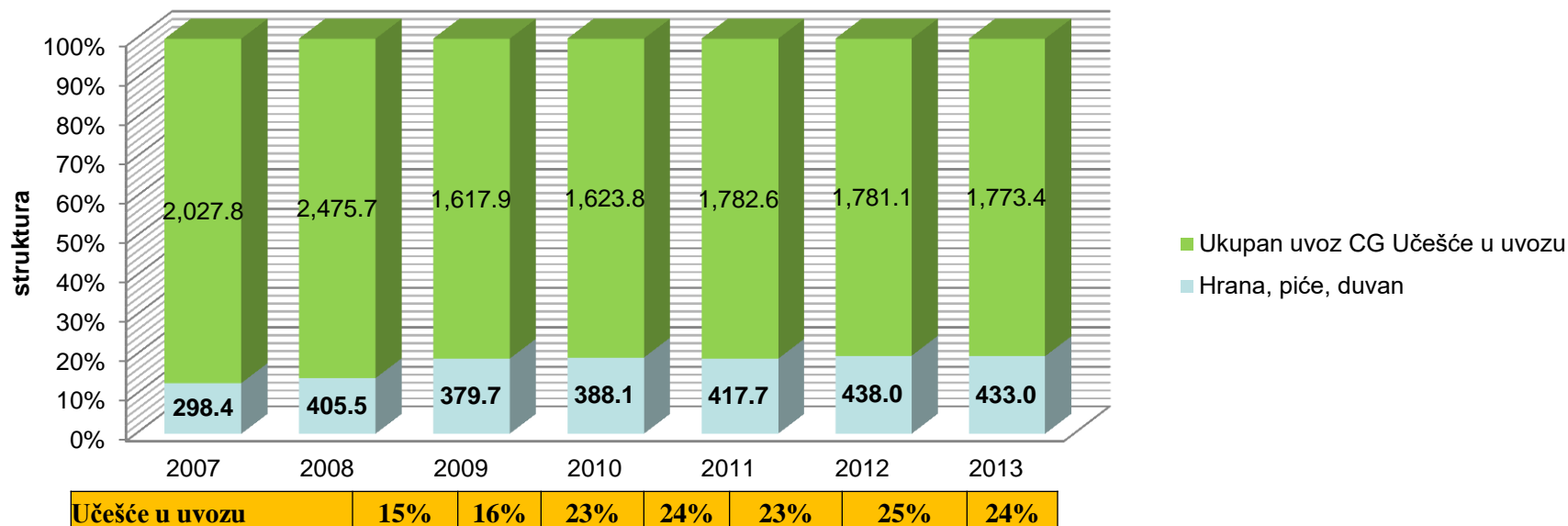
Trgovina CG sa EU

u 000 EUR	Uvoz roba	od toga uvoz roba iz EU	EU u % od uvoza roba	Izvoz roba	Od toga izvoz roba u EU	robni izvoz u EU u % od izvoza roba	robni trgovinski deficit sa EU (000 EUR)	robni trgovinski deficit sa EU u % od ukupnog robnog trgovinskog deficita
2005	1.042.828	507.548	49%	369.321	202.294	55%	-305.254	45%
2006	1.457.361	754.048	52%	441.133	300.790	68%	-453.258	45%
2007	2.073.093	1.025.281	49%	454.739	320.683	71%	-704.598	44%
2008	2.529.741	1.191.002	47%	416.165	263.711	63%	-927.291	44%
2009	1.654.170	701.508	42%	277.011	142.951	52%	-558.558	41%
2010	1.657.329	705.359	43%	330.367	188.862	57%	-516.497	39%
2011	1.823.337	807.146	44%	454.381	273.351	60%	-533.795	39%
2012	1.820.850	809.886	44%	366.896	189.004	52%	-620.882	43%
2013	1.773.352	784.201	44%	375.585	155.791	41%	-628.410	45%
2014	1.784.214	816.623	46%	333.116	119.215	36%	-697.408	48%
2015	1.841.524	759.771	41%	317.172	113.177	36%	-646.594	42%

Trgovina sa CEFTA 2006

<i>mil €</i>	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Ukupna robna razmjena CG	1.898,50	2.527,80	2.945,90	1.931,00	1.987,70	2.277,70	2.187,70	2.149,00	2.117,40	2.157,60
Robna razmjena sa CEFTA	643,5	827,8	1.030,50	776,6	800,5	1.002,50	846	872,9	821,4	835,7
% učešća	33,9	32,7	35	40,2	40,3	44	38,7	40,6	38,8	38,7
Izvoz u CEFTA	141.1	131.6	147.4	127.9	130.5	183.6	143,7	185,8	151,8	137,5
Uvoz iz CEFTA	502.4	696.3	883.0	648.7	670.0	818.9	702,3	687,1	669,6	698,2
Deficit	-361,3	-564,7	-735,6	-520,8	-539,5	-635,3	-558,6	-501,3	-517,8	-560,7
% pokrivenosti uvoza izvozom	28,1	18,9	16,7	19,7	19,5	22,4	20,5	27	22,7	19,7

Učešće uvoza hrane, pića i duvana u ukupnom uvozu Crne Gore po SMTK klasifikaciji za period 2007-2013.

- standardna međ. trg. klasifikacija (SMTK)
- **udio hrane, pića i duvana u ukupnom uvozu** Crne Gore, posebno u periodu investicionog buma, pratio je ukupan rast uvoza
- u strukturi uvoza, iznosio **15, 16, 23, 24, 23, 25% i 24% respektivno**. Drugim riječima, u 2012. godini uvoz ovih roba dostigao je **četvrtinu ukupnog robnog uvoza** Crne Gore
- **udio hrane, pića i duvana** u ukupnom izvozu Crne Gore u posmatranom periodu je nešto skromnijeg učešća i kreće se na nivou **od 8, 10, 14, 14, 11, 14 i 14% u strukturi ukupnog robnog izvoza** Crne Gore, što imajući u vidu resurse, govori o značajnim potencijalima rasta izvoza u ovoj oblasti.

Uvoz i izvoz Crne Gore po odsjeku klasifikacije SMTK: sektor hrane, pića i duvana

PODJELA PREMA ODSJEKU SMTK	IZVOZ po odsjeku klasifikacije				UVOZ pod odsjeku klasifikacije			
	2011	%	2012	%	2011	%	2012	%
0-9 TOTAL	454.381	100%	366.896	100%	1.823.337	100%	1.820.850	100%
0 Hrana i žive životinje	27.583	6,1%	27.726	7,6%	351.857	19,3%	356.578	19,6%
00 Žive životinje	12	0,04%	12	0,0%	25.509	1,4%	24.151	1,3%
01 Meso i prerada mesa	5.223	19%	6.904	1,9%	74.023	4,1%	84.255	4,6%
02 Mliječni proizvodi i jaja	72	0,3%	151	0,0%	46.664	2,6%	48.449	2,7%
03 Ribe i prerađevine od ribe	188	0,7%	32	0,0%	10.585	0,6%	11.083	0,6%
04 Žitarice i proizvodi od žitarica	3.886	14,1%	5.731	1,6%	57.092	3,1%	57.069	3,1%
05 Povrće i voće	9.601	34,8%	7.455	2,0%	38.681	2,1%	37.644	2,1%
06 Šećer, proizvodi od šećera i med	515	1,9%	15	0,0%	12.826	0,7%	12.034	0,7%
07 Kafa, čaj, kakao i začini	2.865	10,4%	3.924	1,1%	44.524	2,4%	35.924	2,0%
08 Stočna hrana (sem žita u znu)	82	0,3%	53	0,0%	16.367	0,9%	18.557	1,0%
09 Razni proizvodi za ishranu	5.139	18,6%	3.447	0,9%	25.586	1,4%	27.411	1,5%
1 Piće i duvan	23.079	5,1%	25.469	6,9%	65.850	3,6%	65.091	3,6%
11 Pića	22.685	5,0%	23.218	6,3%	50.939	2,8%	53.413	2,9%
12 Duvan i proizvodi od duvana	394	0,1%	2.251	0,6%	14.910	0,8%	11.678	0,6%

IZVOZ - najveće učešće vina i pića, oko 23,2 mil € (godisnji izvoz vina je 18,4 mil € i tu je pozitivan trg. bilans). Slijedi izvoz **voća i povrća** sa oko 7,4 miliona, a u posljednje vrijeme **izvoz mesa i prerađevina** bilježi 28 pozitivne rezultate, oko 6,9 miliona .

Koristi i troškovi liberalizacije kroz SSP, CEFTA i WTO pristupanje

- Proizvođači + izvoznici
 - nekonkurenti
- Potrošači + pad cijena
 - +/- konkurencija
- Država + makroekonomski indikatori/privredni rast
 - prihodi od carina

SNIZAVANJE CARINSKIH STOPA, SLOBODAN PROTOK ROBA

SAA and trade liberalization (January 2008 – December 2012)

Total number of tariff lines	10.229	100%		%
<u>AGRICULTURE</u> (Chapters 1-24)	3.324	32,5%		
Not sensitive products /immediately 0% tariff rate/			2281*	68,6%
Less sensitive products /0% after 5 years/			593+98= 691	20,8%
Highly sensitive products /on 50% of tariffs after 5 years/			341+11 = 352	10,6%
<u>INDUSTRIAL PRODUCTS</u> (Chepters 25-97)	6.905	67,5%		
Not sensitive products /immediately 0% tariff rate/			6.632	96,0 %
Less sensitive products /0% after 3 years/			36	0,5%
Highly sensitive products /0% after 5 years/			237	3,5%

*reduced for quotas for baby-beef (800t) , vine (16.000 hl) , fish and fishery products (20t..)

30

- Gradual reduction of customs revenues ... - Raising competition...

Veoma osjetljivi poljoprivredni proizvodi koje štitimo po SSP

- 352 proizvoda – Lista 3c sadrži:
 - **Osnovni poljoprivredni proizvodi (Aneks III c):** jagnjad za klanje, meso goveda svih kategorija, meso ovaca i koza svih kategorija, meso živine, soljeni i dimljeni proizvodi, mlijeko, pavlaka, jogurt, maslac i sir, med, krompir, paradajz, kupusnjače, krastavci, paprika i spanać, mandarine, grožđe, dinje i lubenice, jabuke, kruške, trešnje, višnje, kajsije, breskve, šljive, jagode, maline i kivi, maslinovo ulje i sve preradevine o mesa.
 - **Prerađeni poljoprivredni proizvodi (Protokol 1, Aneks II, integralna tabela) :** mlječni namazi i prirodna i mineralna voda.